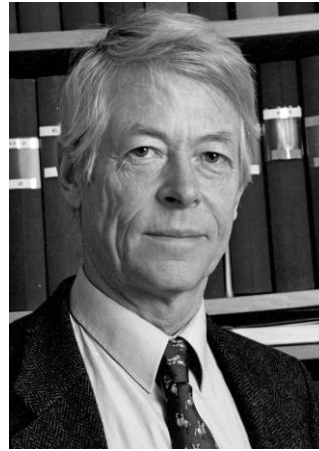

MAGNUS HUSS' klinik

*Ulf Rydberg,
professor*

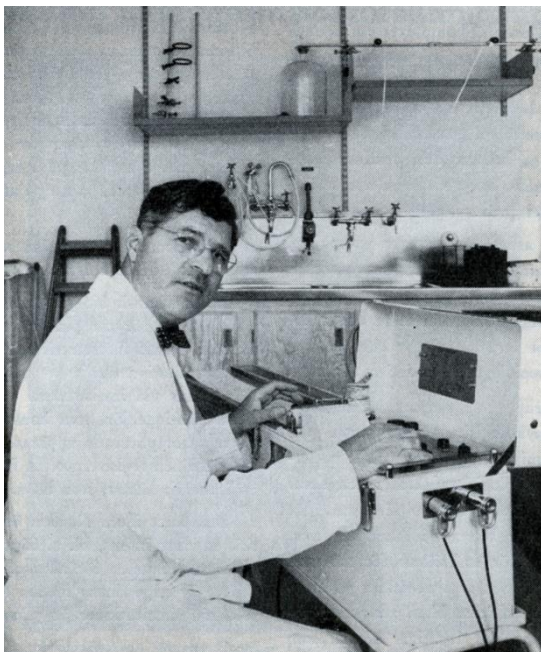

*Hans Bergman,
professor*

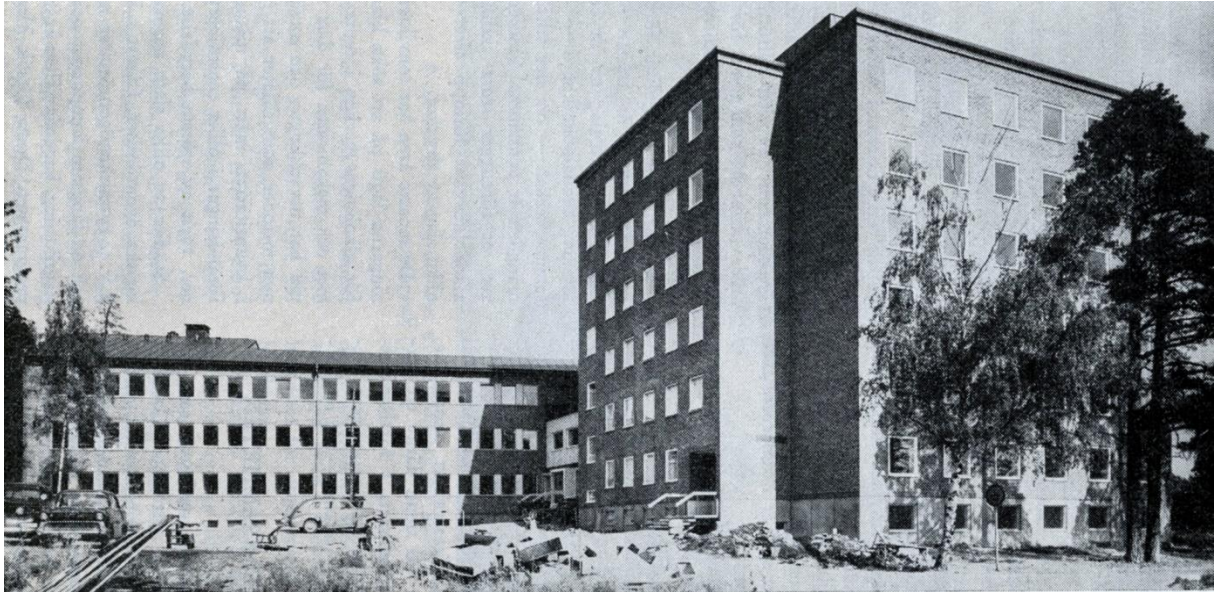
Magnus Huss (1807-90) var professor i medicin på Serafimerlasarettet. Hans mästerverk "Alcoholismus chronicus" i två delar från 1849 och 1851 översattes till tyska och tilldelades ett franskt forskningspris. Magnus Huss var också verksam som chef för Sundhetskollegiet, utvecklade barnsjukvård etc. Hans patient-beskrivningar är ett under av goda bedside-observationer – grunden för all god sjukvård.

I Sverige hade man utvecklat det så kallade "motbokssystemet" som i olika former fanns till 1955. Men man ville ändra regelverket. Olika statliga utredningar ledde till förändringar, som man ville studera. Ett sätt var att inrätta ett "institut för teoretisk och klinisk alkoholforskning". Man bestämde sig för en placering inom Karolinska sjukhusets område. Byggnaderna

utformades som ett punkthus för klinisk verksamhet och en flygel för experimentell verksamhet. Förebilder var dels Leonard Goldbergs alkoholforskning inom farmakologin på Karolinska Institutet, dels en idé att "alkoholister" skulle erbjudas långa vårdtider i slutenvård. Överläkare för Alkoholkliniken vid KS blev Gunnar AR Lundquist som hade lång erfarenhet som psykiater. Verksamheterna invigdes med taklagsfest i augusti 1960. Visioner presenterades i ett nummer av tidskriften "Alkoholfrågan" 1962 (1).

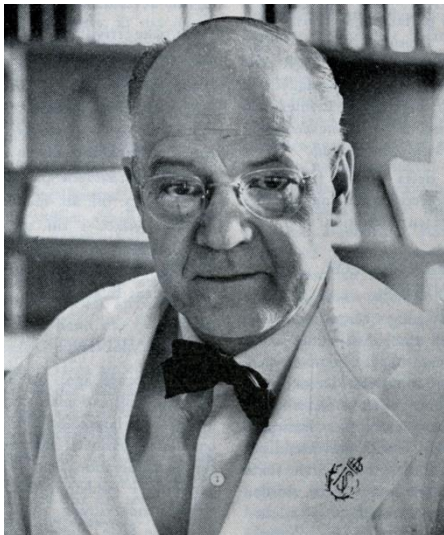
*Professor Leonard Goldberg vid den
nya apparaten för elektro-oculografi*

Till vänster ses huset för alkoholforskning från 1960. Till höger den nya alkoholkliniken. Mellan de bägge huskropparna syns den gemensamma entrébyggnaden.

Att föra samman vård och forskning på detta område i samma byggnad var internationellt sett unikt. Under de första åren mottogs ett stort antal studiebesök från olika länder. Men att bygga upp gedigen verksamhet inom både klinik, forskning, undervisning och administration tog sin rundliga tid, och förväntningarna såg olika ut.

Såväl Leonard Goldberg som Gunnar Lundquist hade stor vana vid utåtriktad verksamhet bl a från populärföreläsningar i regi av Centraförbundet för alkohol-och narkotikaupplysning,

Överläkaren, professor Gunnar Lundquist i sitt tjänsterum på alkoholkliniken.

och båda hade olika WHO-uppdrag. Leonard Goldberg fick vara med i den arbetsgrupp inom WHO som utformade begreppet "drug dependence" då man slog samman begreppen "addiction" och "habituation". Lundquist gjorde en för sin tid unik kontrollerad behandlingsstudie. Men de arbetade rätt mycket var för sig och hade få medarbetare. Den första doktorsavhandlingen skrevs av Lars Gunne 1963. Handledare var professorerna Ulf von Euler och Leonard Goldberg. Fakultetsopponent var professor Erik Jacobsen, Köpenhamn, en av upptäckarna av de unika egenskaperna hos disulfiram, Antabus. Gunne fick högsta betyg för såväl avhandling som försvar.

Teoretisk – experimentell alkohol-och narkotikaforskning

Farmakologen Leonard Goldberg samarbetade med forskare inom psykologi och neurofysiologi. Hans egen doktorsavhandling (1943) belyste experimentellt alkoholverkningsgrad vid olika grad av alkoholerfarenhet. Han var internationellt unik, en utmärkt föreläsare och inbjöds till många länder att föreläsa. I efterhand kan man tycka att verksamheten vid hans institution kunde ha varit mer fokuserad. Men roligt hade vi. Klinikern Kjell Bjerver skrev en avhandling med oväntade resultat om tvångsvård inom alkoholistvården. Ulf Rydberg fick samarbeta med medicinska kemister och skrev 1972 en avhandling om hämning av alkoholmetabolism med pyrazoler – initierad av Nobelpristagaren Hugo Theorell. Sociologerna Tom Nilsson, Per-Gunnar Svensson och Björn Hibell fick av administrativa skäl framlägga avhandlingar vid vår institution. Claes Hollstedt belyste, i en experimentell och klinisk avhandling, inverkan av alkohol under graviditeten, samt drogens effekter vid olika ålder.

Experimentell forskning efter 1977.

Erik Änggård och Lars Terenius blev efterträdare inom experimentell beroendeforskning. Erik Änggård hade arbetat med Sune Bergström och Bengt Samuelsson inom forskning om prostaglandiner. Lars Terenius kom från Uppsala och blev känd för sina studier av endorfiner och andra transmittorsubstanser. Han blev senare chef för Centrum för Molekylär Medicin (CMM) vid Karolinska Sjukhuset, vilket möjliggjorde en integrering med andra forskningsmetoder.

Klinisk alkoholvård och forskning

Inledningsvis var Gunnar Lundquist den ende akademikern på den kliniska sidan. Han hade skrivit en avhandling om mano-depressiv sjukdom och bedrev på Alkoholkliniken viss behandlingsforskning, men det var svårt att rekrytera andra intresserade av klinisk forskning. Han hade dock god hjälp av kurator Ma Franzén och psykolog Greta-Lisa Törnquist. Ett lyckokast var hans förslag att entusiasmera underläkaren Lena Dahlgren för temat "kvinnor och alkohol". Professor Carl-Magnus Idestrom var överläkare 1973-86 och hade disputerat på en farmakologisk avhandling om barbiturater. Lena Dahlgren fullföljde sina intentioner med en doktorsavhandling 1981. När Karolinska Institutet blev 200 år utvaldes ett arbete av henne att representera god forskning vid KI. Analyser av olika narkotika har förfinats. Ulf Rydberg blev professor 1987 och arbetade i början på KS, men valde 2001 att flytta överläkartjänsten/professuren till Huddinge Sjukhus.

Upprepade omorganisationer på landstingssidan har som bekant förekommit. En stor förändring var när landstingen tog över universitetssjukhusen från staten 1982, och dåvarande sjukvårdslandstingsrådet Leni Björklund varnade för konsekvenserna.

Frågor om alkohol och narkotika har ofta varit svåra att inplacera i klassifikationssystem och administrativa regler. Det finns både somatiska, psykologiska, psykiatriska, sociala och ekonomiska aspekter. Relationen till allmänpsykiatri har skiftat. Under Carl-Magnus Idestroms cheftid valde man att mer närma sig gastroenterologi och neurologi.

EWA-enheten för kvinnor med beroendeproblematik utvecklades under ledning av Lena Dahlgren och hennes skickliga personal. De fick många studiebesök, även från andra länder. Ett par av de tidiga medarbetarna flyttade till Statshälsan, där man ofta hade patienter inom kvalificerade yrken (jurister, präster m fl.).

1981-1995 bemannades en avdelning på Magnus Huss' klinik med en biträdande överläkare och en underläkare från Medicinklinikens gastrosektion. Man tog mest hand om patienter med somatiska alkoholskador som levercirros och utförde leverbiopsier och ascites-tappningar.

På en avdelning fokuserade man på neurologiska komplikationer. 1987 presenterade Jack Neiman sin avhandling om blödningsrubbningar orsakade av alkohol och dess påverkan på hämostas. Han kunde sedan som gästforskare tillbringa en period i Canada, och blev sedan överläkare på Danderyds sjukhus.

Personalfest med gastroenterologen Lars Blomquist och Lena Dahlgren från EWA-enheten som Bellman och Ulla Winblad.

Under en period arbetade Markus Heilig vid kliniken. Han blev sedan under en period chef för Beroendecentrum Syd inom SLL, blev så Clinical Director vid National Institute on Alcohol and Alcoholism i Bethesda, USA och senare professor i psykiatri vid Linköpings universitet.

Johan Franck hade en forskarutbildning inom fysiologi. Hans professur är sedan 2010 benämnd psykiatri, särskilt klinisk alkohol- och narkotikaforskning, och han har redan (2016) varit huvudhandledare för 6 doktorander, är verksamhetschef för Beroendecentrum Stockholm. Man arbetar numera mer decentraliserat i samverkan med socialtjänsten. Johan Franck är också registerhållare för "Svenskt beroenderegister 2.0 – nystart för kvalitetsuppföljning av svensk beroendevård". Så verksamhetsformerna har förändrats.

Psykologisk alkoholforskning

Psykologen Anna-Lisa Myrsten blev den första icke-medicinare som på alkoholområdet fick försvara en doktorsavhandling vid medicinsk fakultet (1971).

Alkoholpolitiska utredningen påtalade behovet av psykologisk alkoholforskning. Det ledde till inrättandet av en professur i psykologisk alkoholforskning, med Hans Bergman som innehavare och placering vid Magnus Huss' klinik.

Den psykologiska alkoholforskning som bedrivits vid Magnus Huss' klinik karakteriseras av stor bredd. Den har resulterat i ca 200 vetenskapliga artiklar och ett antal testmanualer. En huvudinriktning har varit att öka kunskapen om psykologiska egenskaper och processer som kan leda till, följa av eller på annat sätt vara korrelerade till överkonsumtion och beroende av alkohol och andra droger.

Arbetsättet har bl a varit experimentellt, då akuta effekter av alkoholförtäring på olika psykologiska funktioner t ex varseblivning, motorik och tänkande studerats. Ett stort antal kliniska studier av alkoholberoende personer har också utförts, bl a av neuropsykologiska och neuroradiologiska indikationer på hjärnförändringar liksom även olika personlighetskaraktistika i förhållande till anamnestiska data och behandlingsutfall. Epidemiologiska studier av allmänna befolkningen där bl. a. alkoholkonsumtion och alkoholrelaterade problem kartlagts och satts i relation till olika psykologiska egenskaper har också utförts. I samarbete med polis och kriminalvård har ett stort antal rattfyllerister intensivt studerats, före och efter särskilda behandlingsprogram. Andra viktiga samarbetspartners har varit Karolinska Institutet och Stockholms Universitet.

En annan del av verksamheten har varit att ta fram och kvalitetssäkra en rad olika test- och bedömningsmetoder för identifiering av personer som sannolikt har alkohol- eller drogproblem, metoder för standardiserad beskrivning av denna problematik samt metoder för mätning och diagnostik av psykosociala, neuro- och personlighetspsykologiska egenskaper och förhållanden. Denna metodutveckling har inte bara gagnat forskningen inom problemområdet, utan metoderna har även fått stor spridning i övriga Sverige. Magnus Huss' klinik har fungerat som modell med åtskilliga studiebesök och undervisningsuppdrag.

Göran Ahlin blev efter sin disputation förste docent i psykoterapiforskning vid medicinsk fakultet, och Christer Sandahl fick en professur vid KI:s LIME-institution.

Undervisning, kurs i beroendelära, specialitetsfrågan

Tidigt var man engagerad i olika föreläsningar om alkohol och narkotika. Men i början av 80-talet bestämde man att en obligatorisk kurs i beroendelära för medicinstudenter skulle inrättas vid Karolinska Institutet. Den var internationellt unik, och den redovisades både i Aten, i New York och i Buenos Aires (2). Å ena sidan ska man integrera kunskapsinnehållet, å den andra behålla särarten. Man har också föreslagit att klinisk beroendelära ska utgöra särskild specialitet – en inte helt lättknäckt nöt.

Externa uppdrag

En viktig fråga har varit att ställa upp med expertis i olika sammanhang, inom kommun, lands-ting och stat, forskningsråd, Socialstyrelsen och SBU, som fakultetsopponenter och inom betygsnämnder. Också internationellt har vi från KI/KS fått bidra, bl a inom WHO, World Medical Association och World Psychiatric Association. Lars Terenius har varit medlem både i KI:s Nobelkommitté och i Vetenskapsakademien.

Det obevekliga slutet för Magnus Huss-byggnaden kom 2010

Revolution!

Magnus Huss-byggnaden blev urvuxen, och öppenvården skulle förläggas närmare patienterna, i samverkan med socialtjänsten. Tanken på ett centrum i en byggnad övergavs – att förebygga (primär prevention), att diagnosticera och behandla (sekundär prevention) och att göra det bästa möjliga vid långt gångna tillstånd (tertiär prevention) kräver helt olika metoder. Dessutom ville man bereda plats för nya KS (NKS). Fördjupning av olika grenar av relevant forskning har helt förändrat arbetssätt och samarbeten. Olika specialistmottagningar har kunnat inrättas bl a inom Centrum för psykiatriforskning, med flera enheter (3). Att vi "står på axlarna av våra föregångare" är uppenbart. "Ex antiquitate pro futuris" (Conny Nordin). Vad ska komma härnäst??

Referenser:

1. Johnson H. Svenskt centrum för teoretisk och klinisk alkoholforskning. Alkoholfrågan 1962; 56: 145-54.
2. Toråker P, Rydberg US: New mandatory course in alcohol and drug dependence for medical students at the Karolinska Institute. Adv Alcohol Subst Abuse 1989; 8:55-66.
3. Franck J (ansvarig), Beroendecentrum Stockholm. Vi ser människan, inte bara missbruket. Stockholms läns landsting 2014, 15 s.